

УДК: 371.033: 504

РОЗВИТОК КОГНІТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Демчинська М.І., Симочко Л.Ю.

Розвиток когнітивної екологічної діяльності у студентів вищих навчальних закладів – М.І. Демчинська, Л.Ю. Симочко – в статті проаналізовано розвиток екологічної освіти у вищих навчальних закладах, продемонстровано необхідність активної діяльності студентів у сфері екологічної освіти та виховання підростаючого покоління.

Ключові слова: екологічна діяльність студентів, екологічна освіта, екологія.

Адреса: Ужгородський національний університет, вул. Волошина, 32, Ужгород, 88000, Україна. e-mail: demmira@rambler.ru

Development of cognitive ecological activity of the students in universities – M.I. Demchynska, L.Y. Symochko - the article analysed the development of ecological education in higher education institutions, demonstrated the need for student vigorous activity in the ecological education of the younger generation.

Key words: ecological activity of the students, ecological education, ecology.

Address: Uzhgorod national university, Voloshyn str., 32, Uzhgorod, 88000, Ukraine. e-mail: demmira@rambler.ru.

Вступ

Однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою. Важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є розвиток освіти в області навколишнього середовища, екологічне виховання населення, а особливо підростаючого покоління. Сьогодні в усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невід'ємною частиною функціональної грамотності населення. Філософія екологічної освіти та екологічного виховання досить розгалужена та багатовекторна галузь знань, що включає в себе вивчення онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних аспектів екологічної освіти та виховання, розширення меж самовиховання; дослідження концептуальних засад розвитку безперервної професійної екологічної освіти з метою виявлення її чинників і оптимізації підготовки фахівців; визначення принципів філософського осмислення духовної ситуації в період актуалізації глобальних трансформацій суспільства [1,2].

Основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Ця мета досягається поетапно шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконалення практичної діяльності. За Л. Мельник [3] екологічне виховання «процес систематичного

та цілеспрямованого впливу на духовний і фізичний розвиток особистості з метою формування екологогуманістичного світогляду, підготовки до виробничої, громадської та культурної діяльності».

Екологічне виховання має бути поєднане відповідним чином із системою екологічної освіти, коли екологічні знання входять до базового компонента вищої освіти і до структури вищої школи. Необхідною умовою є інтеграція біологічних та екологічних знань з урахуванням соціального аспекту, що сприяє реалізації багатокомпонентної складової екологічної освіти:

1. Дає змогу майбутньому фахівцю емоційно-морально приєднатися до гуманістичної традиції у ставленні до навколишнього середовища.

2. Студент-еколог отримує знання і набуває навичок, які відповідають екологічній парадигмі сталого розвитку, що спонукають його до осмисленого збереження і раціонального використання природи у професійній роботі.

3. Формується нове ставлення до природи, як обов'язкової умови формування цілісної особистості.

4. Дає можливість виховати студента вищого навчального закладу так, щоб одержані знання перейшли у переконання (внутрішні потреби) і конкретні дії щодо збереження довкілля.

5. Інтеграція біологічних та екологічних знань сприяє забезпеченню піднесення культурно-освітнього рівня особистості до рівня нових суспільних потреб, постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки.

6. Переконає студента-еколога у необхідності нових інформаційних взаємодій і процесів керування. Оскільки фундаментальною проблемою щодо симбіотичної взаємодії суспільства з біосферою стає проблема біогеохімічної циклічності, то побудова елементів ноосферної організованості потребує компетентних управлінців природно-антропогенними біогеохімічними потоками речовини, енергії та інформації.

Концептуальні положення екологічного напряму стосовно окремих навчальних предметів, позанавчальної діяльності, вікових груп та інших специфічних факторів уточнювались в Україні Л. Іщенко, Н. Лисенко, І. Мельник, Л. Різник, З. Плохій, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко, Д. Струнніковою, Л. Шаповал та багатьма іншими вченими [1, 4, 5].

Процес формування екологічних знань відбувається із дотримання принципів, концентричності, доступності, практичності тощо. Особливу увагу потрібно приділяти практичній діяльності, яка може реалізуватись в діяльності студентських наукових гуртків, проведенні тематичних вечорів та зустрічей. Зростання ролі позааудиторної роботи є однією з провідних ланок перебудови навчання, використання комунікативно - діалогічних та моделюючих форм роботи; максимального використання творчого мислення студента, його особистого досвіду.

Матеріали та методи досліджень

Об'єкт досліджень – екологічна освіта студентів вищих навчальних закладів. Предмет – навчальна дисципліна «Екологічна освіта та виховання». Були використані теоретичні та емпіричні методи дослідження. Проведено аналіз наукової та методичної літератури, міждисциплінарний тренінг [6].

Результати досліджень

Суспільство на сучасному етапі вимагає від вищої освіти забезпечення максимального розвитку інтелектуальних здібностей і формування загальнолюдських якостей особистості. Насамперед духовного розвитку особистості, якій притаманний екологічний спосіб мислення, екологічна культура, мораль, етика. Невід'ємним атрибутом екологічного виховання є практична діяльність кожної людини, спрямована на охорону природного середовища, захист тваринного та рослинного світу в місцях її проживання. Усвідомлення кожним власної відповідальності за стан природного середовища, безпосередня участь в екологічній діяльності можуть стати вирішальними факторами не тільки оздоровлення природного оточення в місцях проживання, праці та відпочинку, а й поліпшення глобальної екологічної ситуації.

Реалізація установок пізнання сприяє збагаченню екологічними знаннями, які в процесі

соціально-екологічної діяльності доходять до рівня вмінь і навичок, можуть стати основою формування переконань, гарантією розумного ставлення до природи. Звідси очевидно, що перед екологічним вихованням стоїть завдання за допомогою організованих і свідомих заходів включити навколишній природний світ у ціннісні орієнтації особистості, бо це дуже важливий компонент структури особистості, який визначає її ставлення до оточуючого світу, її поведінку та діяльність.

Методологічними засадами екологічної освіти та екологічного виховання можуть стати: - ситуаційне пізнання означає, що неможливо пізнати пізнання, якщо воно абстраговане від організму, який включений в особливу ситуацію, що має своєрідну конфігурацію, тобто в екологічно визначених умовах; - інактивоване пізнання, яке включає два аспекта і нерозривний зв'язок суб'єкта, що пізнає, з об'єктом, який фундаментально опосередковує його сенсомоторну активність; основане на виникаючих ендогенних конфігураціях його активності. Не тільки той, хто пізнає світ, а й сам процес пізнання формує того, хто пізнає, надає конфігурації його когнітивній активності. Лише той, хто пізнає, той і конструює світ; - інкарноване пізнання фокусує увагу на тому, що пізнання залежить від тих типів досвіду, які впливають з того, що той, хто пізнає, має тіло з його різноманітними сенсорними здібностями [7].

Протягом аудиторних занять з дисципліни «Екологічна освіта та виховання» студенти розглядають розвиток когнітивного інтересу у дітей дошкільного та шкільного віку, морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах; особливості формування екологічної культури в різних країнах; становлення екологічної етики, як антропологічного орієнтиру, міжнародне співробітництво та екоправо, екологічний менеджмент, використання екологічної етики, екологічні традиції різних етносів та народів, релігійні погляди на проблематику екологічної освіти та виховання, особливості проведення тематичних вечорів, дискусій, тренінгів.

Вивчення дисципліни повинно ґрунтуватися на діяльності особистості, в організації якої провідна роль належить активним формам і методам навчання. Під такими методами навчання розуміють: домінування самостійної індивідуальної роботи; підвищення в навчальному процесі питомої ваги практичних занять; особливі види практичних занять (дискусії, ділові ігри, тематичні вечори і т.д).

Активні методи навчання спонукають не лише індивідуальну когнітивну і практичну діяльність. Домінуючим напрямленням екологічної освіти і виховання у середніх та вищих закладах США є проведення практичних робіт, польових практи-

кумів, заходів з утилізації відходів, озеленення території, рятувальних заходів щодо тварин. Відмінною рисою американської системи освіти є орієнтація на вирішення екологічних проблем місцевості проживання [1, 7].

У процесі екологічного навчання і виховання зростає зацікавлення до екологічних проблем довкілля, розвиваються дослідницькі вміння, формуються наукові знання, переконання і система екологічних цінностей, які визначають екологічну позицію, поведінку та екологічну культуру людини. При підготовці екологів цьому сприяє: 1) оптимальне поєднання фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін за вибором у навчальних планах і програмах; 2) формування у студентів екологічної свідомості та екологічного мислення, які визначають бережливе ставлення до природи і сприяють розв'язанню проблем глобальної екологічної кризи; 3) проведення комплексного системного навчання, основою якого є застосування набутих теоретичних знань, умінь і навичок на практиці, де чільне місце відводиться інтерактивним технологіям навчання.

Основи екологічного виховання людини закладаються з раннього віку, якщо дитині у сім'ї розповідають про навколишній світ з позиції любові та дбайливого відношення. Таким чином, переконання людей формуються з дитинства. Одними з базових моральних завдань, що стоять перед вихователями та викладачами усіх рівнів, є виховання любові дитини до Вітчизни і, як наслідок, бережливе ставлення до рідної природи [9, 10].

Особливу увагу до проблем екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку можна пояснити двома причинами: необхідністю розглядати екологічне виховання як неперервний і систематичний процес протягом всього шкільного навчання і актуальністю формування елементарної екологічної культури у найбільш сприятливий період емоційної взаємодії дитини з природою. Саме молодший шкільний вік розглядається у

психолого-педагогічній літературі як вік накопичення знань про навколишній світ і ставлення до нього людини. Цьому сприяє високий пізнавальний інтерес дітей до природного довкілля, їх особлива чутливість до різного роду впливів навколишнього середовища. В зв'язку з цим студентами – екологами при вивченні дисципліни «Екологічна світа та виховання» був проведений міждисциплінарний тренінг для дітей молодшого шкільного та дошкільного віку. У процесі використання імітаційних ігор з тематики навколишнього середовища за допомогою спрощених дидактичних методів подано уявлення про функціонування лісової екосистеми, взаємовідносини її окремих ланок та важливість збереження біорізноманіття лісової екосистеми. Демонстрація єдності біологічної науки із загальнолюдською культурою є важливим шляхом гуманізації професійного екологічного навчання. Біологічні знання реалізують завдання екологічної освіти на природничо-науковому рівні.

Висновки

Екологічний світогляд є природним захисно-приспосувальним механізмом для соціуму загалом, а безперервна екологічна освіта та виховання має винятково важливе значення для гармонійного співіснування з оточуючим навколишнім середовищем. Екологічна освіта – це психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування. Отже, фахівці екологи мають очолити інноваційний процес формування нової парадигми екологічної культури та забезпечити становлення системи екологічної освіти для сталого розвитку соціуму.

1. Крисаченко В. С. Екологія, культура, політика: концептуальні засади сучасного розвитку / В. С. Крисаченко, М. І. Хилько. – К.: Знання України, 2001. – 598 с.
2. Скиба Ю. А., Лазерна О.М. Методичні аспекти формування еколого-економічних знань, умінь та навичок у студентів-екологів вищих навчальних закладів України // Екологічний вісник. – 2010. – № 5.
3. Федоренко О.І., Тимочко Т.В., Ткач В.Н. Питання екологічного виховання та освіти населення // Екологічний вісник. – 2005. – №3. – С.16
4. Концепція неперервної екологічної освіти і виховання в Україні // Інформаційний збірник МО України. - 1995. - С. 2-17.
5. Мамедов Н. М. Культура, екологія, образование / Н. М. Мамедов. – М.: Прогресс, 1996. – 320 с.
6. Ковальчук Т. Завдання, форми і методи екологічного виховання // Вісник Львівського університету. Серія географічна. Львів, 2003. – Вип.29. Част. 2. – С.33-42.
7. Valera F., Thompson E., Rosch E. The Embodied Mind / F. Valera, E. Thompson, E. Rosch. – Cambridge: The MIT Press, 1991. – 340 p.
8. Білявський Г.О., Богомолів В.М. Першочергові завдання вдосконалення екологічної освіти і виховання в Україні // Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи. – Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2002.
9. Сафранов Т. А., Галушкіна Т. П. Модель реализации концепции непрерывного эколого-экономического образования. ПЕРСПЕКТИВА-2000.- Одесса: ОЦНТЭИ, 2000.- С.91-95.
10. Скребець, В. О. Концептуальні засади побудови регіональної моделі екологічної освіти і виховання учнівської молоді – К.: Ніка-Центр, 2006. – 183 с.

Отримано: 11 березня 2013 р.

Прийнято до друку: 12 листопада 2013 р.